

АНОТАЦІЯ

Стецюк Ю.О. Психологічні особливості формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 053 «Психологія», Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2025.

У дисертації здійснено цілісне психологічне вивчення специфіки формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників, у межах якого: виокремлено понятійно-категорійне поле стосовно проблеми медіації у теоретичній і прикладній психології, розкрито психологічний зміст і функції медіаційного супроводу у професійній діяльності соціального працівника та обґрунтовано структурні складові медіаційної компетентності; емпірично виявлено закономірності прояву й взаємозв'язки її компонентів із професійно значущими характеристиками та здатністю до конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій; методологічно та теоретично обґрунтовано програму розвитку даного виду компетентності, визначено психологічні умови її формування у процесі фахової підготовки й експериментально підтверджено ефективність авторської програми цілеспрямованого розвитку медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

обґрунтовано на теоретико-методологічному рівні психологічні особливості формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників як цілісного процесу, що поєднує розвиток рефлексивності, емоційної регуляції, суб'єктності та смислового опосередкування конфліктної взаємодії;

запропоновано цілісну теоретичну модель формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників, що відображає

психологічний зміст професійної підготовки та логіку поетапного розвитку її структурних компонентів;

емпірично обґрунтовано рівні розвитку медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників та визначено характер взаємозв'язків між її структурними компонентами;

уточнено:

структуру медіаційної компетентності з урахуванням її психологічного змісту та можливостей емпіричної операціоналізації;

уявлення про взаємозв'язки між когнітивними, емоційно-регулятивними, комунікативними та поведінковими компонентами медіаційної компетентності у майбутніх соціальних працівників;

психологічний зміст умов формування медіаційної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема ролі рефлексивних практик, емоційної регуляції та досвіду конструктивної взаємодії в умовах конфлікту;

дістали подальшого розвитку:

наукові уявлення про психологічні чинники формування медіаційної компетентності у системі професійної підготовки соціальних працівників у контексті інтеграції особистісних, комунікативних та емоційно-регулятивних характеристик.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників з метою формування та розвитку медіаційної компетентності як складової психологічного змісту професійної діяльності.

Розроблену теоретичну модель та програму формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників може бути використано у закладах вищої освіти під час викладання навчальних дисциплін психологічного та професійно-орієнтованого спрямування, а також у процесі організації тренінгової та практико зорієнтованої підготовки здобувачів освіти соціальної сфери.

Стандартизований опитувальник професійної ідентичності соціальних працівників і система психодіагностичних методик, апробованих у межах дослідження, можуть бути використані практичними психологами, викладачами та фахівцями соціальної роботи для діагностики рівня сформованості медіаційної компетентності, виявлення психологічних чинників і умов її розвитку, а також для моніторингу ефективності освітніх і розвивальних програм.

Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані у ході підвищення кваліфікації соціальних працівників, психологів і фахівців соціальної сфери, у діяльності центрів соціальних служб, служб медіації та організацій, що здійснюють психологічний і психосоціальний супровід осіб у ситуаціях конфліктної взаємодії.

Одержані результати можуть слугувати науково-методичним підґрунтям для подальших досліджень проблем психологічного забезпечення медіаційної діяльності та розвитку професійної компетентності фахівців соціальної сфери.

У дисертації на основі теоретико-методологічного аналізу встановлено, що медіацію доцільно розглядати не лише як інструмент врегулювання конфліктів, а як психологічний процес із чітко визначеними умовами ефективності та межами застосування, що має особливе значення для соціальної роботи, де конфлікти часто поєднуються з високим емоційним навантаженням та соціальною вразливістю учасників.

Виокремлено психологічні механізми формування медіаційної компетентності соціального працівника утворюють цілісну систему внутрішніх процесів, у межах якої смислова інтерпретація професійної ситуації, рефлексія, саморегуляція психоемоційних станів, професійна суб'єктність, ціннісно-етична регуляція та здатність до трансформації досвіду перебувають у тісному взаємозв'язку. Саме інтеграція цих механізмів забезпечує можливість усвідомленого й професійно відповідального здійснення медіаційної діяльності в соціальній роботі та створює теоретичне

підґрунтя для подальшого аналізу структурних компонентів медіаційної компетентності й умов її розвитку.

Отримані емпіричні дані уможливили конкретизувати структуру медіаційної компетентності майбутнього соціального працівника, виокремлюючи комунікативний, конфліктологічний та операційний компоненти та інтегративний показник медіаційної компетентності, зумовлюється сукупністю психологічних предикторів, серед яких провідну роль відіграють здатність до прогнозування наслідків поведінки, розуміння систем і вербальних повідомлень, конфліктостійкість, співпраця як стиль поведінки у конфлікті, самомотивація, наполегливість та асертивність.

Упровадження розвивальної програми з формування медіаційної компетентності майбутніх соціальних працівників позитивно позначилося майже на усіх її показниках. Найбільш істотними з них виявилися такі тенденції: зростання здатності до вирішення конфліктів у професійній діяльності, асертивності, діалогічності у спілкуванні, рівня комунікативних вмінь, а також зниження рівня негативних установок у спілкуванні.

Ключові слова: медіація, спілкування (спрямованість у спілкуванні, комунікаційні технології), конфлікт, професійна діяльність, компетентність, гнучкі навички, творче самовираження, формування (адаптивне навчання, професійне становлення), інтелект, емоції (емоційні порушення, емпатія, депресія), особистість, альтруїзм, креативність, психологічна стійкість (резильєнтність, гнучкість, нейропластичність), психодіагностика (психічні прояви, психологічні фактори).

ABSTRACT

Stetsiuk Yu. O. Psychological Features of the Mediation Competence Formation of Future Social Workers. Qualification scientific work submitted as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 «Social and Behavioural Sciences», specialty 053 «Psychology». West Ukrainian National University, Ternopil, 2025.

The dissertation presents a comprehensive psychological study of the specifics of forming mediation competence in future social workers. Within this framework, the conceptual and categorical field related to the problem of mediation in theoretical and applied psychology is outlined; the psychological content and functions of mediation support in the professional activity of a social worker are revealed; and the structural components of mediation competence are substantiated. The regularities of manifestation and interrelations of its components with professionally significant characteristics and the ability to constructively resolve conflict situations are empirically identified. A program for the development of this type of competence is methodologically and theoretically substantiated; the psychological conditions of its formation in the process of professional training are determined; and the effectiveness of the author's program for the purposeful development of mediation competence in future social workers is experimentally confirmed.

The scientific novelty of the obtained results lies in the following:

for the first time:

the psychological features of the formation of mediation competence of future social workers are substantiated at the theoretical and methodological level as an integral process that combines the development of reflexivity, emotional regulation, subjectivity, and semantic mediation of conflict interaction;

a holistic theoretical model of the formation of mediation competence of future social workers is proposed, reflecting the psychological content of

professional training and the logic of the stage-by-stage development of its structural components;

the levels of development of mediation competence of future social workers are empirically substantiated and the nature of interrelations between its structural components is determined;

clarified:

the structure of mediation competence, taking into account its psychological content and the possibilities of empirical operationalization;

the understanding of interrelations between cognitive, emotional-regulatory, communicative, and behavioral components of mediation competence in future social workers;

the psychological content of the conditions for the formation of mediation competence in the process of professional training of future social workers, in particular the role of reflexive practices, emotional regulation, and experience of constructive interaction in conflict situations;

further developed:

scientific views on the psychological factors of the formation of mediation competence in the system of professional training of social workers in the context of integrating personal, communicative, and emotional-regulatory characteristics.

The practical significance of the research results lies in the possibility of their use in the process of professional training of future social workers for the formation and development of mediation competence as a component of the psychological content of professional activity.

The developed theoretical model and program for the formation of mediation competence of future social workers can be used in higher education institutions when teaching psychological and professionally oriented disciplines, as well as in the organization of training and practice-oriented preparation of students in the social sphere.

The standardized questionnaire of professional identity of social workers and the system of psychodiagnostic methods tested within the study can be used by

practical psychologists, lecturers, and social work specialists to diagnose the level of formation of mediation competence, identify psychological factors and conditions of its development, and monitor the effectiveness of educational and developmental programs.

The materials of the qualification work may be used in the process of advanced training of social workers, psychologists, and social sphere specialists, as well as in the activities of social service centers, mediation services, and organizations providing psychological and psychosocial support to individuals in situations of conflict interaction.

The obtained results can serve as a scientific and methodological basis for further research on the problems of psychological support of mediation activities and the development of professional competence of social sphere specialists.

Based on theoretical and methodological analysis, the dissertation establishes that mediation should be considered not only as a tool for conflict resolution, but also as a psychological process with clearly defined conditions of effectiveness and limits of application, which is of particular importance for social work, where conflicts are often combined with high emotional load and social vulnerability of the participants.

The psychological mechanisms of forming mediation competence of a social worker are identified as forming an integral system of internal processes, within which semantic interpretation of a professional situation, reflection, self-regulation of psycho-emotional states, professional subjectivity, value-ethical regulation, and the ability to transform experience are closely interconnected. It is the integration of these mechanisms that ensures the possibility of conscious and professionally responsible mediation activity in social work and creates a theoretical basis for further analysis of the structural components of mediation competence and the conditions of its development.

The obtained empirical data made it possible to specify the structure of mediation competence of a future social worker by distinguishing communicative, conflictological, and operational components, as well as an integrative indicator of

mediation competence, which is determined by a set of psychological predictors. Among them, the leading role is played by the ability to predict the consequences of behaviour, understanding of systems and verbal messages, conflict resistance, cooperation as a style of behaviour in conflict, self-motivation, persistence, and assertiveness.

The implementation of the developmental program for the formation of mediation competence of future social workers had a positive effect on almost all of its indicators. The most significant trends included an increase in the ability to resolve conflicts in professional activity, assertiveness, dialogicity in communication, the level of communicative skills, as well as a decrease in the level of negative attitudes in communication.

Keywords: mediation, communication (orientation in communication, communication technologies), conflict, professional activity, competence, soft skills, creative self-expression, formation (adaptive learning, professional development), intelligence, emotions (emotional disorders, empathy, depression), personality, altruism, creativity, psychological resilience (resilience, flexibility, neuroplasticity), psychodiagnostics (mental manifestations, psychological factors).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Стецюк Ю.О. Психологічні орієнтири медіаційної компетентності соціального працівника. *Наукові перспективи. Серія «Психологія»*. 2025. № 11(65). С. 2875-2888. (0,8 д.а.)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-11\(65\)-2875-2888](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-11(65)-2875-2888)

2. Стецюк Ю.О. Психологічний зміст медіації в соціальній роботі. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Психологія»*. 2025. № 12(52). С. 1174-1186. (0,7 д.а.)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-12\(52\)-1174-1186](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-12(52)-1174-1186)

3. Гірняк А.Н., Стецюк Ю.О. Комунікативний компонент медіаційної компетентності соціальних працівників. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2025. Вип. 73. С. 256-267. (0,5 д.а., особисто автору – 0,25 д.а.: автором обґрунтовано медіаційну компетентність стосовно професійної діяльності соціального працівника як його вмотивовану здатність (комплекс професійних знань, умінь та навичок), втілену у досвіді винесення об'єктивних суджень та прийняття рішень конструктивного врегулювання конфлікту).

DOI: <https://doi.org/10.34142/23129387.2025.73.16>

4. Калушка В.М., Стецюк Ю.О. Концептуалізація поняття професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія»*. 2025. №12 (58). С. 3582-3597. (0,8 д.а., особисто автору – 0,4 д.а.: автором виокремлено напрями підготовки професійно-психологічної підготовки медіаторів, такі як соціальний, теоретичний, особистісний, комунікативний, адаптаційний і рефлексивний, що забезпечує системну інтерпретацію поняття «медіаційна компетентність»).

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-3582-3597](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-3582-3597)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Стецюк Ю., Кобилецький О. Роль медіатора у проведенні медіаційної процедури: психологічні аспекти. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, 4-5 лист. 2022 р.) в 2 т. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. Т.2. С. 177-178. (0,2 д.а., особисто автору – 0,1 д.а.: автором обґрунтовано роль активного слухання не лише як технічного прийому, а як базового інструменту формування деполяризованого простору, де розмежування фактів та інтерпретацій є запорукою об'єктивності процесу медіації).

URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/fa0715b8-d142-4f3d-8167-b79bdd33823f/content>

6. Стецюк Ю.О. Медіація як інструмент вирішення конфліктів і налагодження конструктивної взаємодії. *Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 28-29 квіт. 2023 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 174-176. (0,25 д.а.)

URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/6b20403b-2c65-4a56-9449-35f7abf0121e>

7. Стецюк Ю.О. Психологічні особливості застосування медіаційних практик у сфері освіти. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації* : зб. праць XX Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. (м. Тернопіль, 19 трав. 2023 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 1023-1025. (0,3 д.а.)

URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/b465936f-763e-4d34-873e-d8552433a2d5>

8. Стецюк Ю.О. Медіація як соціально-психологічний феномен і процес налагодження конструктивної взаємодії. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, 3-4 лист. 2023 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2023. С. 348–350. (0,25 д.а.)

URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/b3e3ee1b-5349-4467-bb3f-e18fa9e67560/content>

9. Стецюк Ю., Гнетньова С. Психологічна та соціальна реабілітація учасників бойових дій: виклики сьогодення. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 1 лист. 2024 р.) в 2 т. Тернопіль : ЗУНУ, 2024. Т.1. С.186-189. (0,3 д.а., особисто автору – 0,15 д.а.: автором визначено компоненти соціально-психологічної реабілітації, виокремлено роль психолого-педагогічного та психотерапевтичного впливу (в т.ч. засобами медіації) як базису для відновлення соціального статусу ветерана).

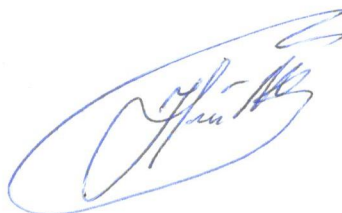
URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/2b317dad-dcfa-4f18-a94e-af3e5f66c4a3/content>

10. Стецюк Ю., Коломейчук І. Систематика наукових підходів до дослідження психологічного впливу особистості. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації* : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, 7 лист. 2025 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2025. С. 46-50. (0,4 д.а., особисто автору – 0,2 д.а.: автором деталізовано психологічний вплив особистості в межах різних наукових підходів – когнітивного, діяльнісного, психоаналітичного, гуманістичного, соціокультурного, комунікативного).

URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/d5564e74-7cc5-419c-bbfb-04424c254387/content>

Науковий керівник:

доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
психології та соціальної роботи
Західноукраїнського
національного університету

Андрій ГІРНЯК